

Max Weber

Ekonomi ve Toplum: Topluluklar

Yayına Hazırlayan: Vefa Saygın Ögütte
Çeviri: Şeyma Akın

MAX WEBER

Alman sosyolog ve politik ekonomist yazar. Zengin bir liberal politikacının ve Kalvinist bir annenin oğlu olan Weber, çalışkan bir bilgindi. Kalvinist (veya Püriten) ahlak, zorlayıcı emek, bürokrasi ve kapitalizm etkisindeki ekonomik başarı arasındaki ilişkileri inceleyen en ünlü ve tartışmalı eseri *Protestan Etiği ve Kapitalizmin Ruhu* (1904-05), kendi deneyimlerinden yola çıkarak kaleme aldığı yazılardan oluşur. Weber ayrıca modern dünyaya ve onun altında yatan rasyonalizasyon sürecine karşıt olarak görüldüğü karizma ve mistisizm gibi sosyal fenomenler üzerine de yazılar yazdı. Çabaları, Almanya’da sosyolojinin akademik bir disiplin olarak kurulmasını sağladı. Objektiflik ihtiyacındaki ısrarı ve insan eylemini motivasyon açısından analiz etmesiyle sosyoloji teorisini derinden etkiledi. Çoğunluğu ölümünden sonra yayımlanan hacimli yazıları arasında *Ekonomi ve Toplum* ve *Genel Ekonomi Tarihi* yer alır.

VEFA SAYGIN ÖĞÜTLE

1993’te girdiği 9 Eylül Üniversitesi Maden Mühendisliği Bölümü’ndeki eğitimini yarıda bırakarak müziğe ve sosyal bilimlere yöneldi. 1996-99 yılları arasında profesyonel olarak müzikle uğraştı. 2002’de Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nden mezun oldu. “Metodolojik Bireyciliğin Eleştirisi” (2013) başlığıyla kitap olarak yayınlanan tez çalışmasıyla 2012 yılında aynı bölümden doktora derecesini aldı. İlgi ve çalışma alanları; bilgi sosyolojisi, bilim sosyolojisi, sosyal bilimler metodolojisi, tarihsel sosyoloji, toplumsal sınıflar, Marksizm-içi tartışmalar ve müziktir. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nde doçent olarak çalışmalarını sürdürdükten sonra 2022 yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi’nde profesör olarak göreve başladı. Çeşitli ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makalelerinin, tercüme ettiği ve editörlüğünü yaptığı kitapların yanı sıra *Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçekliği* (2010), *Swords and Remains* (2017), *Biyoloji Biliminden Toplumsal Dünyaya Bakmak* (2019), *Kurumların Sosyal Gerçekliği* (2019) ve *Failin Ontolojisi* (2022) adlı telif eserleri bulunmaktadır.

ŞEYMA AKIN

Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Doktorasını 2019 yılında sosyoloji alanında tamamlamış, 2022-2023 yıllarında Kudüs İbrani Üniversitesi’nde doktora sonrası araştırmacı olarak bulunmuştur. Din ve modernite, toplumsal değişim, kimlik, göç ve kentleşme başlıca çalışma alanları arasındadır. İngiltere ve Almandan sosyal bilimler, siyaset kuramı ve kent sosyolojisi gibi alanlarda çok sayıda çeviri yapmıştır.

İÇİNDEKİLER

Editörün Önsözü	7
Çevirmen Önsözü.....	11
“Ekonomi ve Toplum”un Basımına Dair.....	15
Önsöz	29
Giriş	33
Yazılar	103
[Toplulukların Genel Ekonomik İlişkileri]	105
Editoryal Rapor.....	105
[Toplulukların Genel Ekonomik İlişkileri]	113
[Hanehalkı Toplulukları].....	143
Editoryal Rapor.....	143
[Hanehalkı Toplulukları].....	151
Etnik Topluluklar.....	199
Editoryal Rapor.....	199
Etnik Topluluklar.....	207
[Piyasa Toplulukları].....	229
Editoryal Rapor.....	229
[Piyasa Topluluğu].....	231
Siyasi Topluluklar.....	239
Editoryal Rapor.....	239
Siyasi Topluluklar.....	245
[Arap Kabile Yapıları].....	257
[Güç Prestiji ve Milli Duygu].....	259
Editoryal Rapor.....	259
[Güç Prestiji ve Milli Duygu].....	265
[“Sınıflar”, “Zümreler” ve “Partiler”].....	291
Nakledilmesi ve Ediyonu Hakkında	294

[“Sınıflar”, “Zümreler” ve “Partiler”].....	297
Ekler.....	317
Savaş Zümreleri	319
Editoryal Rapor.....	319
Savaş Zümreleri	321
Savaş Zümreleri	325
Hane Birliđi, Aşiret ve Mahalle.....	327
Editoryal Rapor.....	327
Weber El Yazmaları.....	337
Kişiler Fihristi	377
Kelime Fihristi	387
Max Weber'in Referans Verdiđi Literatür Dizini.....	395

EDİTÖRÜN ÖNSÖZÜ

“Uğraşının hakkını verme gayretindeki her sosyoloğun ve naçizane benim de Weber’le kurduğu(m) ilişki pek çok açılardan hep çetrefilli olagelmıştır.” Max Weber’in *Sosyal Bilimler Metodolojisi* kitabının Türkçeye tercümesine 2012’de yazdığım çevirmen önsözü bu cümlelerle başlıyordu. Weber’in sosyolojisini “içerik bakımından” bu denli çetrefilli kılan şey bir yandan temel savlarını ateşli bir iddialılıkla birbirinden farklı argüman zincirleriyle desteklerken bugün artık üstleri tamamen örtüldüğü için göze görünmeyen birçok patıkaya girmesi, bir yandan kendi zamanında önemli görünen, bugünse büyük ölçüde görünmezleşmiş polemiklere su taşınması, bir yandan da doktrinerleşmeye ve etiketlenmeye direnen yani son derece sistematik argüman zincirleri kurarken aynı anda kaçmak için aralık kapılar bırakan kıvrak ve nüanslara odaklı akıl yürütme tarzıdır. Akıl yürütme ve argüman üretme tarzıyla ilgili bu “şahsi” veçhenin yanı sıra bu içerikteki çetrefilliliğin bir de “biyografik-tarihsel” veçhesi söz konusudur. Weber, tıpkı kendisiyle 20. yüzyılı selamlayan Karl Marx ve Emile Durkheim’de olduğu gibi yeni yüzyılda peyderpey ayrışacak temel bazı yönelimleri bizzat bağrında taşımaktadır. 20. yüzyıl sosyal bilim literatüründe Weber’in yapısalcı olduğunu, bireyci olduğunu, pozitivist olduğunu, öznelci olduğunu, liberal olduğu-

nu, milliyetçi olduğunu iddia eden makalelere aynı anda rastlıyor olmamız tam da bundan dolayıdır.

Weber'in metinlerini "biçim bakımından" çetrefilli kılan şey ise yazıyı argümanın sarıh aktarımında salt bir araç olarak gören Anglosakson analitik geleneklerinin tam aksine, kendi deyişiiyle "konuşma diliyle yazmayı okura hakaret gören" bir entelektüel habitusun, yazımda kimileyin şairane tınılara dahi yer açan 19. yüzyıl Alman entelektüel habitusunun taşıyıcısı olmasıdır. Bilimin dilinin (epistemenin) günöbirlik kanaatlerin dilinden (doxadan) kopması gereğinin kavramsal düzeyde mi yoksa cümlelerin kurulma biçimiyle mi gerçekleşeceği bir tartışma konusu olarak kenarda dursun, söz konusu entelektüel habitustan köklenen dilsel biçim zaman zaman ezoterikleşen içerikle birleştiğinde, zorlu bir okuma deneyimine yol açar. Weber çevirilerinde bu zorlu deneyim, ayrıntılı editör notlarıyla açıklamalar getirilerek, uzun ve yorucu cümleler bölünerek, önceki çevirilerdeki konvansiyonlara uyularak vs. hafifletilmeye çalışılır.

Son olarak Weber'in eserlerinin gerçek içeriğine ulaşmayı zorlaştıran "dünya-tarihsel" bir husus söz konusudur ki bu, ölmünün sonrasında dünya sosyal bilim literatüründe alımlanma tarzıyla ilişkilidir. II. Dünya Savaşı'nın ardından kıta sosyolojisinin çöküşünü müteakip yükselen Amerikan sosyolojisi, Weber'i soğuk savaş bağlamına konumlandırarak Marx'ın karşısına yerleştirdi. Amerikan sosyolojisi içi alan kavgasında, Chicago'nun geleneksel egemenliğine karşı Talcott Parsons öncülüğünde Harvard çoktan Weber rozetini takmıştı yakasına zaten. Parsons'ın yaptığı sorunlu Weber çeviri-derlemesi (ki Türkçeye tercüme edilen ilk Weber metinlerinden birisidir) ve kavram çevirilerinde sergilediği bilinçli tercihler bizzat Amerikan sosyolojisi içerisinde dahi tartışma konusu edilmiştir. Bunun için tek başına "herrschaft" kavramı üzerindeki tartışmaya ["authority" (otorite) olarak mı yoksa "domination" (tahakküm) olarak mı tercüme edilmesi gerektiği tartışmasına] dahi bakmak yeterlidir. Amerikan sosyolojisinin bizlere sunduğu, soğuk savaş arka planından yükselen

Weber fotoğrafı uzun yıllar ve kısmen hâlâ da Weber'in Türkiye'deki sakatlanmış imgesinde ciddi ölçüde belirleyici olmuştur.

Tam da bahsi geçen "herrschaft" tartışmasına binaen, elinizdeki ciltte kavramın "tahakküm" olarak karşılanması tercih edilmiştir. Tahakküm, egemenlik ya da otorite gibi alternatiflerinden farklı olarak Weber'in aslen tarihsel sosyolojisindeki gerçek anlamıyla ilişkiyel kavrayışa kapı aralar. *Herrschaft*, sistemik değil tarihsel bir içeriğe sahiptir; bu tarihselliği içerisinde salt bir nüfuz alanına (egemenlik) ya da salt bir konumlanmaya (otorite) değil tüm bu anlamlar ve daha fazlası olarak bir "ilişkiye" (tahakküm eden ve tahakküm edilen ilişkisi) işaret eder. Buradan, Amerikan sosyolojisindeki tartışmada, Parsons'ın işlevselci Weber okumasının karşısında, Reinhard Bendix'le başlayıp Charles Tilly, Michael Mann gibi sosyologlarca sürdürülen tarihsel-sosyolojik Weber okumasının yanında saf tuttuğum(uz) sonucu pekâlâ çıkarılabilir.

Bir diğer çeviri tercihi, "ekonomi" ve "iktisat" kavramlarının kullanımında kendisini göstermiştir. Her ne kadar başka bazı bağlamlarda bu iki terimi birbirinin yerine ikame etmek mümkün ve hatta normal ise de *Ekonomi ve Toplum* gibi doğrudan ekonomik süreçlerin toplumsal etkilerine odaklı çalışmalarda belirgin bir nüans ortaya çıkmaktadır. Bu nüans, toplumsal yaşamdaki dolaysız faaliyete "ekonomi", bu faaliyeti inceleyen bilgi alanına ise "iktisat" demek suretiyle ortaya konmaya çalışılmıştır. Yani burada tercih edilen kullanıma göre ekonomi nesneyken iktisat onun bilgisidir.

Ekonomi ve Toplum'u oluşturan metinler, Türkçeye ya "Sosyolojinin Temel Kavramları", "Şehir" gibi kısımlarının kopuk parçaları hâlinde ya da Amerikalı/Anglosakson editörlerin (Talcott Parsons, Hans Gerth-Wright Mills, Guenther Roth, Keith Tribe vs.) gerçekleştirdiği derlemelerin Türkçeye tercüme edilmesi şeklinde aktarılmaya çalışılmıştır. Orijinal bağlamın kaçınılmaz olarak yitirildiği bu türden girişimlerin karşısında, *Ekonomi ve Toplum* ilk kez bizzat Weber'in kendisinin çalışmış olduğu ya-

yınevının ve Weber uzmanı editörlerin hazırladığı eksiksiz edisyonun tercümesiyle Türkçe okurun karşısına çıkıyor. Öte yandan, edisyonun eksiksizliği, paradoksal bir biçimde, Weber'in geride bıraktığı parçalı metinlere tamamlanmış bir eser gibi muamele "etmemesinden" kaynaklı (ki Amerikan/Anglosakson edisyonların temel bir hatası, editörlere göre bu el yazmalarına sanki tamamlanmış bir esermiş gibi davranmaları). Bu anlamıyla aslına sadık bir şekilde edisyondan geçirilmiş, *fragmental* bir çalışmayla karşı karşıyayız, nitekim bu parçalı yapıya bizzat editörler ayrıntılı teorik ve tarihsel notlarıyla bağlam kazandırıyorlar.

Albaraka Yayınları, önümüzdeki dönemde Max Weber Külliyyatı içerisinde, Mohr Siebeck yayınevının *Max Weber-Gesamtausgabe* dizisinin sıralama şemasına uygun olarak *Ekonomi ve Toplum*'u 6 cilt hâlinde yayımlayacak. Elinizdeki kitap bu 6 ciltlik serinin ilk cildini teşkil ediyor. Almanca orijinalinde ayrıntılı editör önsöz ve notlarından Weber'in eksiksiz metinlerine 4000 sayfanın üzerinde bir külliyyat oluşturan bu 6 citle Weber'in dinî topluluklardan tahakküm sosyolojisine, hukuktan şehre pek çok metnini tarihsel ve teorik bağlamına oturtulmuş bir biçimde Türkçe okura ulaştırmayı hedefliyoruz. Bu kapsamlı girişimi üstlenen çevirmenlere bilhassa teşekkür etmek isterim, çok meşakkatli ve kıymetli bir işe imza attılar, atıyorlar.

Max Weber Külliyyatı'nın Türkiye'de sosyoloji ve sosyal bilim alanına kapsamlı ve çok yönlü katkılarda bulunabilmesi en büyük temennim, temennimizdir.

Vefa Saygın Öğütle
Haziran 2025 / Zonguldak

ÇEVİRMEN ÖNSÖZÜ

Weber külliyatının Türkçeye çevrilmesi projesinin bir parçası olarak elinizdeki kitap tercümesinin hayata geçirilmesinin, doğal olarak insanda başından büyük bir işe kalkışma duygusu oluşturmaması mümkün değil. Sonuçta metin Max Weber'e ait; onun kavram zenginliği, ele aldığı konuların yelpazenin genişliği, kullandığı dilin Almanca konuşan coğrafyanın entelektüel tartışmalarının yükünü taşıması, kullandığı Almancanın nispeten eski olması ve daha başka nedenler tercüme konusunda endişelenmek için fazlasıyla yeterli sayılmalı. Weber'in eserleri önceden Türkçeye çevrilmişti; dolayısıyla en azından bazı kavramların karşılığı için bu kaynaklardan faydalanmak mümkündü. Ne var ki birçok Türkçe çeviride olduğu gibi burada da Türkçe karşılıklar konusunda bir ölçüde keyfilik söz konusuydu ve kavramların kullanımında bir uzlaşa bulunmuyordu. Dahası çevirilerin ekseriyeti İngilizceden yapılmıştı, bu da "yorumlanan" bir metnin yeniden yorumlanması anlamına geliyordu. Elinizdeki kitap açısından elde kalan tek seçenek, Almanca kaynaklardan kelimelerin yolculuğunu takip etmek oldu, yine burada da her kavramı bulmak veya bulunsa bile karşılığına gelen kavrama karar vermek kolay olmadı.

Kitabı hazırlayan editörlerin bahsettiği gibi Weber bu külliyatı çıkarırken bir hayli zorlanmış, çeşitli sorunlar yaşamış, arada bir rafa kaldırmış, sonra yeniden başlamıştı. Başta çıkış noktası farklı olmuş ve zaman içinde ayrı bir rotaya karar vermişti. Külliyatı ise bizzat kendisi oluşturmamış, ölümünden sonra el yazmalarının derlenmesiyle oluşturulmuş. Farklı versiyonlarının bulunmasının sebebi de bu. O kadar zahmetli olmasa da çevirisinin de inişli çıkışlı bir rota izlediğini söyleyebilirim. Özel ve çalışma hayatımdaki engeller, çevirinin tahminimden çok daha geç bitmesine neden oldu.

Kısaca bahsetmek gerekirse çeviri yaparken en çok zorlayan şey kavramların karşılığını bulmak oldu; bunun ise birkaç nedeni vardı. Öncelikle Weber'in tam olarak neyi kastettiğini anlamak gerekti, anlayınca da Türkçe karşılıklarını bulmak her zaman kolay olmadı. Weber, Almanca konuşan coğrafyanın kelimelerini kullansa da zaman zaman içeriğini kendisi oluşturmayı tercih etmiş. Bunu belki de en açık biçimde "Gemeinschaft" ve "Gesellschaft" kavramlarında görmek mümkün, zira her ne kadar Tönnies tarafından kullanılan kavramlarla aynı olsa da zaman içinde Weber'in bunları geleneksel ve modern toplumları tanımlamak için kullanmadığını görmekteyiz. Dolayısıyla ben de bu ayrımı yansıtmak için "cemaat ve cemiyet" nitelemesi yerine "topluluk ve toplum" kavramlarını kullandım. Ancak aynı kavramlardan türettiği başka kelimeler de mevcut böylece çevirileri daha karmaşık hâle geldi. Örneğin, "Vergemeinschaftung" ve çok nadir de olsa "Vergesellschaftung" kelimelerinin çevirisi için "cemaatleşme" ve "cemiyetleşme" kavramları en doğrusu olmasa da daha makul geldiğinden bu ikisini tercih ettim. Yine aynı kavramlardan türeyen ancak zaman içinde Weber'in kullanmayı bıraktığı kavramlar mevcut. Daha sonra Weber, bunları tek bir kavram ile ifade ettiğinden çeviride tek kavram tercih edildi. Çeviride parantez içinde belirterek hepsinin çevirisine "toplumsal eylem" dendi. Eski metinlerde Weber, bunlara "Gesellschaftshandeln" ve "Gemeinschaftshandeln" demiş sonrasında "soziales Handeln"

kavramını tercih etmiş. Dolayısıyla Weber çevirisinde zorlayan meselelerden birisi de Weber'in kendi iç yolculuğunu kavramlarında izlemek oldu.

Bazı kavramların eski Almancaya ait olduğu belirtilmişti bunu yansıtmak her zaman mümkün olmadığından zaman zaman modern kelimelerle tercümesi, en uygun çözüm oldu. Yine eski Almancaya ait olup süreç içinde anlamı daralan veya genişleyen kavramların karşılığını bulmak da kolay olmadı. Böyle durumlarda elinizdeki tek seçenek, en anlaşılır ve en yakın anlamını bulmak oluyor. Eseri okurken karşınıza çıkacak ve anlaşılmasını zor kılan bir sorun, metnin Weber'in ölümünden sonra derlenmesinden kaynaklıdır. Muhtemelen bunlar daha sonra elden geçirmek üzere rafa kaldırdığı kısımlarla ilgili böylece az sayıda da olsa metin arasında kopukluklar meydana gelmiş. Elbette bir de kültürel farklılıklar mevcut ve birçok kavram kendi katarlarıyla gelmektedir. Gerekli olduğunu düşündüğüm yerlerde anti parantez kelimenin orijinalini de verdim, diğer durumlarda en yakın kavramı bulmaya çalıştım. Umarım anlaşılır bir metin ortaya çıkmıştır.

Şeyma Akın